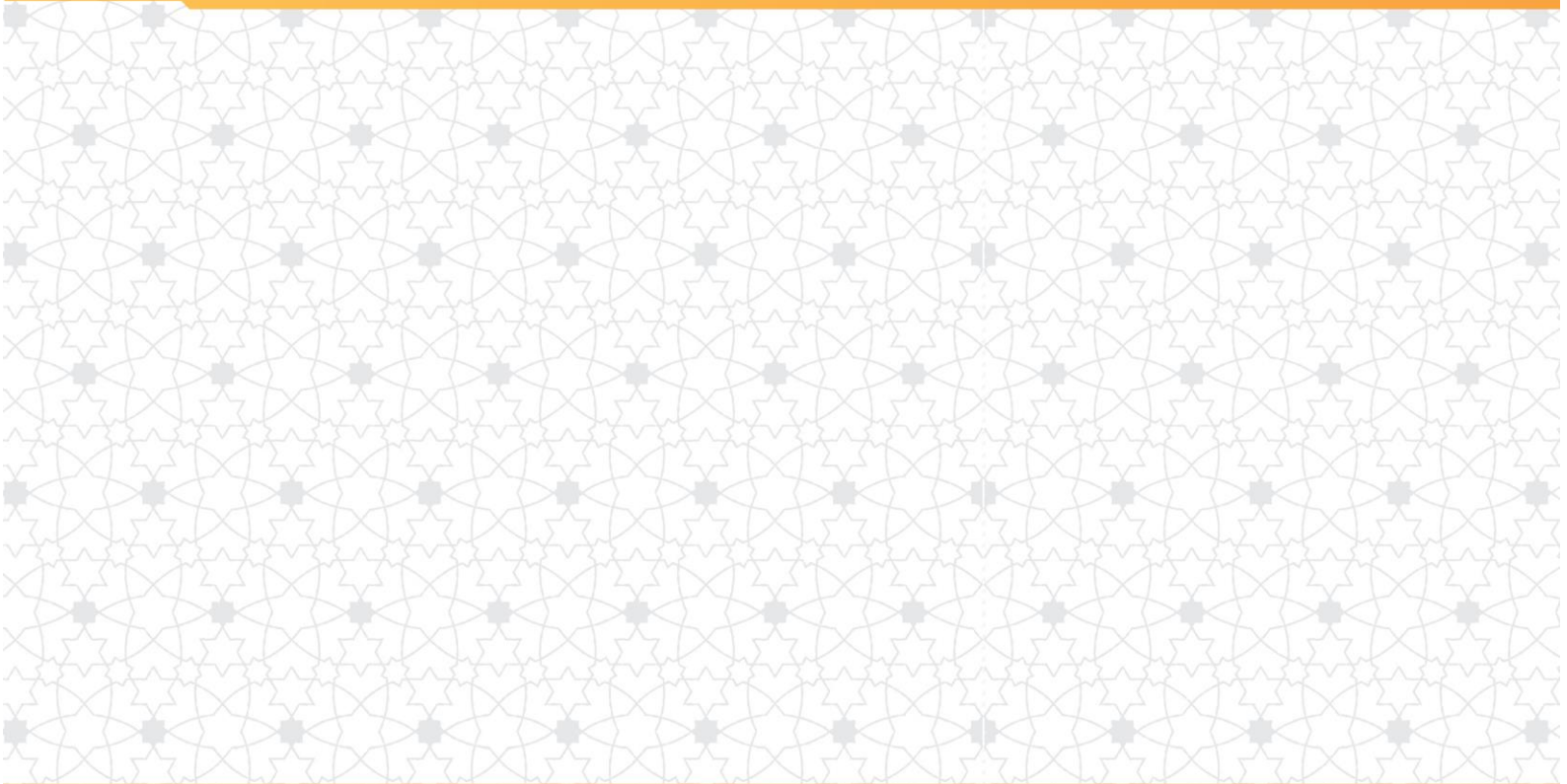

بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه (۲۱): حوزه محیط زیست و ارائه احکام پیشنهادی

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۹۰۷۲

کد موضوعی: ۲۵۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه (۲۱): حوزه محیط زیست و ارائه احکام پیشنهادی

نام دفتر: مطالعات زیربنایی

تهیه و تدوین کنندگان: هومن غلامپور ارباستان، مسعود رضائی

مدیر مطالعه: الهه سلیمانی مورچه خورتی

ناظر علمی: محمدحسن معادی رودسری

همکار: حمیدرضا تقوایی نجیب

اظهار نظر کننده: زهرا ذاکری (دفتر مطالعات اقتصادی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: زهره عطاردی

صفحه آرا: آذر مهمان‌نواز

واژه‌های کلیدی:

۱. برنامه هفتم

۲. محیط زیست

۳. ارزیابی زیست‌محیطی

۴. احکام پیشنهادی

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۴/۷

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	خلاصه مدیریتی
۳	مقدمه
۳	۱. بررسی سیر تطور محیط زیست در اسناد برنامه‌های توسعه پنج‌ساله در کشور
۶	۲. آسیب شناسی برنامه‌های پیشین توسعه در حوزه محیط زیست
۶	۳. راهکارهای پیشنهادی جهت بهبود اهداف محیط زیستی در برنامه هفتم توسعه
۷	۴. اظهارنظر کلی درباره لایحه برنامه هفتم توسعه
۹	۵. اظهارنظر کارشناسی درباره احکام محیط زیست در لایحه برنامه هفتم توسعه
۲۹	۶. پیشنهادهای الحاقی به لایحه برنامه هفتم توسعه
۳۱	جمع‌بندی
۳۱	منابع و مآخذ

بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه (۲۱): حوزه محیط زیست و ارائه احکام پیشنهادی

چکیده

هرچند بررسی سیر تطور محیط زیست در اسناد برنامه‌های توسعه پنج‌ساله در کشور بیانگر رشد توجه به این مقوله به‌ویژه در برنامه‌های چهارم، پنجم و ششم توسعه بوده است؛ اما ارزیابی شاخص‌های عملکرد محیط زیستی در ایران بیانگر وضعیت نامناسب در برخی شاخص‌هاست. بررسی لایحه برنامه هفتم نشان می‌دهد که این برنامه فاقد سرفصل مجزایی پیرامون محیط زیست است. البته در فصل‌های مختلفی نظیر اصلاح ساختار بودجه، امنیت غذایی و نظام مدیریت یکپارچه منابع آب به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به موضوع محیط زیست پرداخته شده است. در مجموع مطابق بررسی صورت گرفته ۱۵ ماده مرتبط با موضوع محیط زیست در این لایحه وجود دارد که متأسفانه در برخی از احکام این برنامه عقب‌گرد نسبت به برنامه‌های توسعه گذشته اتفاق افتاده است. نبود رویکرد مسئله‌محوری در تدوین برنامه هفتم توسعه، کلی‌گویی و ابهام در بندهای پیشنهادی، عدم لحاظ کلان روند تغییر اقلیم در بخش‌های مختلف توسعه‌ای کشور، بی‌توجهی به توازن و پایداری زیست‌بوم، کم‌توجهی به قوانین دائمی کشور در حوزه محیط زیست و همچنین فقدان ضمانت اجرایی از جمله چالش‌های اصلی است که در تدوین لایحه برنامه هفتم توسعه به چشم می‌خورد. در گزارش حاضر سعی شده است ضمن بررسی ماده‌های مرتبط با محیط زیست در لایحه برنامه هفتم توسعه کشور و اصلاحات پیشنهادی درخصوص هر یک از ماده‌ها، توضیحات تکمیلی ارائه شود. علاوه بر این براساس شناسایی مسائل و چالش‌های اصلی حوزه محیط زیست، برخی بندهای پیشنهادی جهت تقویت احکام حوزه محیط زیست ارائه شده است.

خلاصه مدیریتی

امروزه مقوله توسعه در جهان بدون توجه به الزامات، محدودیت‌ها و اهداف محیط زیستی امری بی‌معناست. هدف از توسعه پایدار ایجاد تعادل میان توسعه و محیط زیست است در این مفهوم دو مقوله اقتصاد و محیط زیست در کنار هم قرار گرفته و زیربنای راهبرد توسعه پایدار را شکل می‌دهد. بر همین اساس در خلال سال‌های اخیر برنامه‌ریزی و تدوین راهبردهای گوناگون برای بهره‌برداری پایدار از منابع به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی در کانون توجه جامعه جهانی قرار گرفته است. نهادینه کردن توسعه پایدار در کشور نیز مستلزم تدوین، اجرای قوانین و مقررات و ضوابط زیست‌محیطی متعدد است تا بر مبنای آنها بتوان پایداری توسعه اقتصادی را تضمین کرد.

بررسی سیر تطور محیط زیست در اسناد برنامه‌های توسعه پنج‌ساله در کشور بیانگر رشد توجه به این مقوله در برنامه‌های توسعه بوده است. بر همین اساس، موضوع محیط زیست به‌ویژه از برنامه چهارم توسعه بیش از گذشته مورد توجه قرار گرفته و وزن و اثرگذاری محیط زیست در برنامه‌های توسعه افزایش یافته و به‌تدریج دامنه آن به بخش‌های مختلف اثرگذار بر محیط زیست گسترش یافته است، به‌نحوی که بازتاب آنها را می‌توان به‌صورت افزایش احکام در برنامه‌های توسعه مشاهده کرد. افزایش احکام مرتبط با حفاظت از محیط زیست و تسری آنها به بخش‌های مختلف در خلال برنامه‌های گذشته از تغییر نگرش‌ها در این خصوص حکایت دارد، به‌نحوی که رویکردهای حفاظت از محیط زیست از رویکردهای واکنشی و انفعالی به‌سوی رویکردهای پیگیرانه و فعال معطوف شده و هر برنامه نسبت به برنامه گذشته روند تکاملی را تجربه کرده است.

به‌رغم سیر تکاملی محیط زیست در برنامه‌های ادوار پیشین، احقاق اهداف تعیین شده در حوزه محیط زیست با موانع و چالش‌های جدی مواجه بوده است. بررسی‌ها نشانگر آن است که با وجود آنکه از دیدگاه برنامه‌ریزان، برنامه پیشین خوب ارزیابی شده، ولی در اجرای برنامه سوم کمتر از ۵۰ درصد و اجرای برنامه چهارم بسیار کم، ارزیابی شده که این روند در برنامه ششم نیز امتداد داشته است. به همین دلیل وضعیت کشور از منظر شاخص‌های زیست‌محیطی در قریب به دو دهه اخیر میان کشورهای جهان افت معناداری را تجربه کرده و از رتبه ۵۳ در بین ۱۸۰ کشور جهان در اواخر برنامه سوم به رتبه ۱۳۳ در انتهای برنامه ششم تنزل کرده است. ازجمله دلایل عدم احقاق اهداف مندرج در برنامه‌های پیشین توسعه در حوزه محیط زیست می‌توان به مواردی نظیر بخشی‌نگری و عدم ارتباط هماهنگ بین دستگاه‌های اجرایی، نبود ضمانت اجرایی قوی و محکم برای اجرای قوانین و مقررات محیط زیستی و عدم بازدارندگی جرائم در مقابل خسارات وارده بر محیط زیست اشاره کرد.

لایحه برنامه هفتم توسعه در ۲۴ فصل تدوین شده است که براساس بررسی صورت گرفته این برنامه فاقد سرفصل مجزایی پیرامون محیط زیست است. البته در فصل‌های مختلفی نظیر اصلاح ساختار بودجه، امنیت غذایی و ارتقای تولید محصولات کشاورزی، نظام مدیریت یکپارچه منابع آب، رفع ناترازی انرژی، ترانزیت و اقتصاد دریامحور و سیاست خارجی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به موضوع محیط زیست پرداخته شده است. در مجموع مطابق بررسی صورت گرفته ۱۵ ماده مرتبط با موضوع محیط زیست در این لایحه وجود دارد که متأسفانه در برخی از احکام این برنامه عقب‌گرد نسبت به برنامه‌های توسعه گذشته اتفاق افتاده است. بررسی کلی محورها و مواد لایحه برنامه هفتم توسعه نشان می‌دهد این برنامه از منظر محتوایی و ساختاری با چالش‌های نظیر فقدان رویکرد مسئله‌محوری، کلی‌گویی و ابهام در بندهای پیشنهادی، عدم لحاظ کلان روند تغییر اقلیم در بخش‌های مختلف توسعه‌ای کشور، کم‌توجهی به قوانین دائمی کشور در حوزه محیط زیست، بی‌توجهی به توازن و پایداری زیست‌بوم و فقدان ضمانت اجرایی مواجه است. در گزارش حاضر سعی شده است احکام پیشنهادی مرتبط با محیط زیست و سوابق قانونی مرتبط مورد تحلیل کارشناسی قرار گرفته و اصلاحات پیشنهادی درخصوص هر یک از ماده‌ها و توضیحات مورد نیاز ارائه شود. علاوه بر این در پایان براساس شناسایی مسائل و چالش‌های اصلی

حوزه محیط زیست، برخی بندهای پیشنهادی جهت تقویت دیپلماسی آب و محیط زیست، مدیریت آلودگی هوا در کلان‌شهرهای کشور، ارزش‌گذاری اقتصادی منابع طبیعی و محیط زیست و ارتقای ظرفیت نظارتی سازمان حفاظت محیط زیست در قالب سامانه یکپارچه دیده‌بان محیط زیستی ارائه شده است.

مقدمه

امروزه مقوله توسعه در جهان بدون توجه به الزامات، محدودیت‌ها و اهداف محیط زیستی امری بی‌معناست. هدف از توسعه پایدار ایجاد تعادل میان توسعه و محیط زیست است در این مفهوم دو مقوله اقتصاد و محیط زیست در کنار هم قرار گرفته و زیربنای راهبرد توسعه پایدار را شکل می‌دهد. بر همین اساس در خلال سال‌های اخیر برنامه‌ریزی و تدوین راهبردهای گوناگون برای بهره‌برداری پایدار از منابع به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی در کانون توجه جامعه جهانی قرار گرفته است. اما بی‌توجهی به این مبانی، می‌تواند به تخریب محیط زیست، نابودی تنوع زیستی و به‌دنبال آن به بروز طیف گسترده‌ای از ناهنجاری‌ها و تنش‌های اجتماعی منتهی شود. به همین دلیل اتخاذ تدابیر مناسب به‌منظور برقراری توازن بین منابع و مصارف در زمره مهم‌ترین مؤلفه‌هایی هستند که باید در نظام برنامه‌ریزی به آنها توجه شود. این مهم زمانی دست‌یافتنی است که ملاحظات و مؤلفه‌های محیط زیست از بدو شروع برنامه‌ریزی و در عالی‌ترین سطوح برنامه‌ریزی مورد توجه قرار گیرد. نهادینه کردن توسعه پایدار در کشور مستلزم تدوین و اجرای قوانین و مقررات و ضوابط زیست‌محیطی متعدد است تا بر مبنای آنها بتوان پایداری توسعه اقتصادی را تضمین کرد. به این منظور، برنامه‌ریزی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای مدیریت در تحلیل وضعیت گذشته، بیان وضعیت حال و پیش‌بینی استراتژی آینده در دنیا مورد توجه ویژه قرار داشته و مدل‌های مختلف مبتنی بر نوع نیاز، جامعه هدف و ... طراحی شده که کلیه این مدل‌ها بر یک نکته اجماع کامل دارند و آن بیان چالش‌ها و تعیین استراتژی‌های مختلف مبتنی بر تعیین اهداف، برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت و نظام کنترل و پایش است.

بر اساس آنچه به آن اشاره شد در این گزارش ضمن بررسی اجمالی سیر تطور بخش محیط زیست در اسناد برنامه‌های توسعه پنج‌ساله در کشور، احکام پیشنهادی در لایحه برنامه هفتم توسعه مورد ارزیابی قرار گرفته و نسبت به ارائه پیشنهادهای اصلاحی در راستای ارتقای برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه کشور در حوزه محیط زیست اقدام شده است.

۱. بررسی سیر تطور محیط زیست در اسناد برنامه‌های توسعه پنج‌ساله در کشور

بررسی سیر تطور محیط زیست در اسناد برنامه‌های توسعه پنج‌ساله در کشور بیانگر رشد توجه به این مقوله در برنامه‌های توسعه بوده است. بر همین اساس، موضوع محیط زیست به‌ویژه از برنامه چهارم توسعه بیش از گذشته مورد توجه قرار گرفته و وزن و اثرگذاری محیط زیست در برنامه‌های توسعه افزایش یافته و به‌تدریج دامنه آن به بخش‌های مختلف اثرگذار بر محیط زیست گسترش یافته است، به‌نحوی که بازتاب آنها را می‌توان به‌صورت افزایش

احکام در برنامه‌های توسعه (به‌ویژه برنامه چهارم توسعه) مشاهده کرد. افزایش احکام مرتبط با حفاظت از محیط زیست و تسری آنها به بخش‌های مختلف در خلال برنامه‌های گذشته از تغییر نگرش‌ها در این خصوص حکایت دارد، به‌نحوی که رویکردهای حفاظت از محیط زیست از رویکردهای واکنشی و انفعالی به‌سوی رویکردهای پیگیرانه و فعال معطوف شده و هر برنامه نسبت به برنامه گذشته روند تکاملی را تجربه کرده است.

در امتداد روند تکاملی محیط زیست در برنامه‌های توسعه، طبق ماده (۲) قانون برنامه ششم توسعه، محیط زیست به‌عنوان موضوع خاص و راهبردی برنامه تعیین شده بود. همچنین در بخش نهم قانون برنامه ششم توسعه کشور، ذیل ماده (۳۸) اقدام‌هایی برای دولت جهت بهبود وضعیت محیط زیست کشور تعیین شده بود. در جدول ۱ محورهای موضوعی محیط زیستی در قوانین برنامه توسعه و لایحه پیشنهادی برنامه هفتم توسعه کشور نمایش داده شده است. به‌رغم تقویت توجه به بخش محیط زیست در برنامه‌های توسعه اخیر به‌ویژه برنامه ششم، براساس شاخص‌های عملکرد محیط زیستی در ایران، وضعیت در برخی شاخص‌ها نامناسب ارزیابی می‌شود. وقوع رخداد‌های متعدد گردوغبار، آلودگی هوای کلان‌شهرها، خشکی تالاب‌ها، فرونشست و فرسایش زمین، از میان رفتن گونه‌های ارزشمند گیاهی و جانوری و اختلال در چرخه طبیعت، تنها گوشه‌ای از آثار مخرب اقدامات توسعه‌ای بدون در نظر گرفتن مؤلفه‌های زیست‌محیطی است.

جدول ۱. بررسی محورهای محیط زیستی در برنامه‌های توسعه کشور [۱]

ارزیابی راهبردی محیطی	شاخص‌های پایداری	مهار گردوغبار	کنترل و کاهش گازهای گلخانه‌ای	احیای حفاظت از جنگل‌ها	آلودگی آب	هزینه‌های محیط زیستی	مدیریت زیست‌بومی	مشارکت مردمی	جرایم محیط زیستی	دولت سبز	اطلاع‌رسانی	آموزش	ارزیابی	آلودگی هوا	میزان توجه به محیط زیست	برنامه توسعه
				*											بیان کلیات	قبل از انقلاب اسلامی
				*		*									یک تبصره	برنامه اول
				*	*										سه تبصره	برنامه دوم
				*	*		*	*				*	*		فصل سیاست‌های محیط زیستی (۲ ماده قانونی و ۷ ماده مرتبط با محیط زیست)	برنامه سوم
				*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		بخش محیط زیست و آمایش سرزمین (۱۶ ماده قانونی در فصل محیط زیست و ۱۶ ماده محیط زیستی در بخش‌های دیگر)	برنامه چهارم
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	فصل توسعه منطقه‌ای و محیط زیست (۴ ماده قانونی با ۱۶ موضوع و ۱۳ ماده محیط زیستی در بخش‌های دیگر)	برنامه پنجم
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		*	*		بخش نهم قانون برنامه ششم توسعه کشور، ذیل ماده (۳۸)	برنامه ششم توسعه
*				*	*		*					*			فاقد فصل و بخش (به‌صورت متفرقه)	لایحه پیشنهادی برنامه هفتم توسعه*

* این سطر در گزارش حاضر اضافه شده است.

۲. آسیب‌شناسی برنامه‌های پیشین توسعه در حوزه محیط زیست

به‌رغم سیر تکاملی محیط زیست در برنامه‌های ادوار پیشین، احقاق اهداف تعیین شده در حوزه محیط زیست با موانع و چالش‌های جدی مواجه بوده است. بررسی‌ها نشانگر آن است که با آنکه از دیدگاه برنامه‌ریزان، برنامه پیشین خوب ارزیابی شده است، ولی در اجرای برنامه سوم کمتر از ۵۰ درصد و اجرای برنامه چهارم بسیار کم، ارزیابی شده که این روند در برنامه ششم نیز امتداد داشته است [۱]. به‌دلیل آنچه به آن اشاره شد، وضعیت کشور از منظر شاخص‌های زیست‌محیطی در قریب به دو دهه اخیر میان کشورهای جهان افت معناداری را تجربه کرده و از رتبه ۵۳ در بین ۱۸۰ کشور جهان در اواخر برنامه سوم به رتبه ۱۳۳ در انتهای برنامه ششم تنزل کرده است [۲]. آسیب‌شناسی این مرکز در خصوص دلایل عدم احقاق اهداف مندرج در برنامه‌های پیشین توسعه در حوزه محیط زیست بیانگر آن است که عوامل ذیل در محقق نشدن اهداف برنامه‌های پیشین نقش کلیدی ایفا کرده‌اند:

۱. نبود نگاه فرابخشی به محیط زیست،
۲. تدوین و تصویب برنامه با زمان اجرا در دو مقطع مدیریتی،
۳. بخشی‌نگری و عدم ارتباط هماهنگ بین دستگاه‌های اجرایی،
۴. عدم تعیین دقیق منابع مورد نیاز و قابل دستیابی،
۵. نبود ضمانت اجرایی قوی و محکم برای اجرای قوانین و مقررات محیط زیستی،
۶. عدم بازدارندگی جرائم در مقابل خسارات وارده بر محیط زیست،
۷. عدم لحاظ کردن محدودیت‌های اقلیمی و اکولوژیکی و آثار و پیامدهای زیست‌محیطی ناشی از فعالیت‌ها [۱].

۳. راهکارهای پیشنهادی جهت بهبود اهداف محیط زیستی در برنامه هفتم توسعه

با آسیب‌شناسی روند برنامه‌های پیشین توسعه کشور در حوزه محیط زیست، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در **مردادماه سال ۱۴۰۰** با تهیه و انتشار گزارشی به ارائه راهکارهای پیشنهادی ذیل در راستای جلوگیری از امتداد روند عدم تحقق اهداف محیط زیستی در برنامه هفتم توسعه اقدام کرد.

۱. انسجام و هماهنگی میان اجزا و تدوین مواد مکمل به‌منظور دستیابی به هدفی مشخص،
۲. توجه به توان ساختارهای اداری و تشکیلاتی، دانش و نیروی انسانی موجود در کشور و همچنین منابع مالی مورد نیاز برای اجرای اهداف برنامه،
۳. مشخص کردن هر بخش و زیربخش، اهداف، مسیرهای رشد، نرخ‌های رشد، اعتبارات مورد نیاز، چگونگی تأمین اعتبارات و ... در فرایند برنامه‌ریزی،
۴. داشتن اهداف کمی برای فراهم شدن امکان نظارت و ارزیابی،
۵. موضع‌گیری مشخص نسبت به اهداف،

۶. دارای قابلیت حساسی از مخاطب هر ماده از برنامه،
۷. مسئله محور بودن برنامه،
۸. تعیین الزامات هر کدام از اهداف و متولی اجرای آنها،
۹. مشخص بودن رویکرد، الگو و استراتژی در مواد و بندهای برنامه،
۱۰. انطباق برنامه با قوانین و اسناد بالادستی [۱].

همان گونه که در ادامه اشاره خواهد شد، متأسفانه در لایحه پیشنهادی برنامه هفتم توسعه، بی توجهی به راهکارهای ارائه شده فوق، احکام حوزه محیط زیست را با چالش جدی مواجه کرده است.

۴. اظهار نظر کلی درباره لایحه برنامه هفتم توسعه

لایحه برنامه هفتم در ۲۴ فصل تدوین شده که براساس بررسی صورت گرفته این برنامه فاقد سرفصل مجزایی پیرامون محیط زیست است. البته در فصل‌های مختلفی نظیر اصلاح ساختار بودجه، امنیت غذایی و ارتقای تولید محصولات کشاورزی، نظام مدیریت یکپارچه منابع آب، رفع ناترازی انرژی، ترانزیت و اقتصاد دریامحور و سیاست خارجی به صورت مستقیم و غیرمستقیم به موضوع محیط زیست پرداخته شده است. به طور مثال سازمان حفاظت محیط زیست در مواد (۲۲، ۶۰ و ۶۳) مکلف به انجام اقداماتی شده است و در مواد (۳۸، ۴۱ و ۴۵) نیز به عنوان همکار ایفای نقش می‌کند. علاوه بر این در ماده (۳۶) تکلیفی برای سازمان منابع طبیعی در خصوص طرح‌های جنگلداری نوین تعیین شده است. در مجموع مطابق بررسی صورت گرفته ۱۵ ماده مرتبط با موضوع محیط زیست در این لایحه وجود دارد که متأسفانه در برخی از احکام این برنامه عقب‌گرد نسبت به برنامه‌های توسعه گذشته اتفاق افتاده است. بررسی کلی محورها و مواد لایحه برنامه هفتم توسعه بیانگر نکات زیر در حوزه محیط زیست است:

۱. **فقدان رویکرد مسئله محوری در تدوین برنامه هفتم توسعه:** به رغم تأکیدات رهبر معظم انقلاب پیرامون مسئله محوری در برنامه هفتم توسعه، متأسفانه به نظر می‌رسد برنامه حاضر از فقدان رویکرد مسئله محوری رنج می‌برد. این مرکز، پیش از این در گزارشی ضمن تحلیل مسائل محیط زیست با استفاده از مطالعات پیشین و دریافت نظرات خبرگان، چهارده مسئله راهبردی اولویت دار را برای تدوین برنامه هفتم در این حوزه پیشنهاد کرده بود [۳]. مسائلی نظیر ارزش گذاری اقتصادی زیست بوم‌ها و منابع محیط زیستی، توان و ظرفیت سازمان حفاظت محیط زیست برای نظارت بر عملکرد دستگاه‌ها، بازدارندگی جرائم در مقابل خسارات وارده بر محیط زیست و حل مناقشات منطقه‌ای محیط زیستی با استفاده از دیپلماسی محیط زیست در گزارش پیشین این مرکز پیشنهاد شده بود که متأسفانه در مفاد این برنامه به آنها توجهی نشده است.

۲. **کلی گویی و ابهام در بندهای پیشنهادی:** یکی از چالش‌های جدی که در حوزه قانونگذاری کشور وجود دارد، کلی گویی، تأویل پذیری و وجود ابهام در برخی از قوانین وضع شده است که مورد انتقاد رهبر انقلاب نیز قرار گرفته است. در بررسی بخش‌های مرتبط با برنامه هفتم محیط زیست، متأسفانه هنوز بخش‌هایی از لایحه پیشنهادی از این مسئله رنج می‌برند. بندهای مختلفی از این لایحه دارای این نقیصه هستند که لازم است با تغییر رویکرد

اصلاح و بازنویسی شوند. در همین راستا پیشنهاد می‌شود احکام بخش محیط زیست و سایر احکام برنامه قابلیت‌های اندازه‌گیری،^۱ گزارش‌دهی^۲ و صحت‌سنجی^۳ را دارا باشند تا بتوان براساس اهداف برنامه‌ریزی کرده و پایش کرد.

۳. عدم لحاظ کلان‌روند تغییر اقلیم در بخش‌های مختلف توسعه‌ای کشور: تغییر اقلیم طی سالیان اخیر تأثیرات مهمی بر الگوهای آب‌وهوایی کشور داشته که شواهد وقوع آن در کشور براساس مؤلفه‌های آب‌وهوایی کشور مشهود است. انتظار می‌رود طی سالیان آینده نیز تغییرات اقلیمی پیامدهای جدی بر بخش‌های مختلف توسعه‌ای و زیربنایی کشور نظیر امنیت غذایی، سلامت و انرژی کشور داشته باشد. با این حال بررسی متن لایحه برنامه هفتم توسعه نشان از بی‌توجهی به کلان‌روند تغییر اقلیم و فقدان سیاست و راهبرد کشور جهت مقابله و سازگاری اقلیمی دارد.

۴. کم‌توجهی به قوانین دائمی کشور در حوزه محیط زیست: در برخی مواد لایحه برنامه هفتم توسعه احکامی به چشم می‌خورد که نشانگر بی‌توجهی به قوانین دائمی کشور در حوزه محیط زیست است. به‌طور مثال قانون حفاظت، احیا و مدیریت تالاب‌های کشور (مصوب سال ۱۳۹۶) و آیین‌نامه ذیل آن نحوه مدیریت و متولی برنامه‌های حفاظت و احیای تالاب‌ها را مشخص کرده است. براساس آیین‌نامه جلوگیری از تخریب و آلودگی غیرقابل جبران تالاب‌ها (مصوب ۱۳۹۷) ستاد ملی هماهنگی و مدیریت تالاب‌های کشور را به عهده دارد و وزارت نیرو یکی از اعضای این ستاد است. در صورتی‌که در ماده (۳۸) لایحه برنامه هفتم مدیریت یکپارچه تالاب‌ها و دریاچه‌های کشور به وزارت نیرو واگذار شده است و سازمان حفاظت محیط زیست نقش همکاری دارد.

۵. بی‌توجهی به توازن و پایداری زیست‌بوم: در حال حاضر منابع محیط زیستی در ردیف سایر منابع کمیاب قرار داشته و چون آینده توسعه اقتصادی به این منابع وابسته است، اتخاذ تدابیر مناسب به‌منظور برقراری توازن بین منابع و مصارف در زمره مهم‌ترین مؤلفه‌هایی هستند که باید در نظام برنامه‌ریزی به آنها توجه شود. متأسفانه در لایحه پیشنهادی برنامه هفتم به توازن بین منابع طبیعی و مصارف آن توجه نشده است. به‌عنوان مثال در این خصوص می‌توان به شاخص‌گذاری انجام شده برای حجم صید شیلات در برنامه پیشنهادی اشاره کرد. برطبق ماده (۵۶) این لایحه بدون توجه به ظرفیت ذخایر شیلاتی دریایی، با هدف‌گذاری دستیابی به حجم صید شیلات به ۲/۶ میلیون تن خواهد رسید که افزایش ۱۰۰ درصدی نسبت به وضع موجود را تجربه خواهد کرد. در صورت محقق شدن این هدف و بی‌توجهی به بهره‌برداری پایدار از منابع در طی سالیان آتی تنوع زیستی در اکوسیستم دریایی با چالش جدی مواجه خواهد شد.

۶. فقدان ضمانت اجرایی: در دو گزارش تهیه شده در این مرکز که به آسیب‌شناسی بخش محیط زیست در برنامه‌های پیشین و همچنین تدوین راهبرد در برنامه هفتم توسعه کشور اختصاص داشته است، از فقدان ضمانت اجرایی قوانین به‌عنوان یکی از نقاط ضعف اصلی برنامه‌های پیشین نام برده شده است. بر همین اساس با اولویت‌بندی و تعیین اهمیت برای مسائل محیط زیستی کشور، «ضمانت اجرایی» در بالاترین اهمیت و نامطلوب‌ترین

1. Measurable
2. Reportable
3. Verifiable

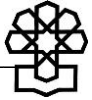
عملکرد قرار گرفته است. بهرغم گزارش‌های کارشناسی این مرکز، لایحه برنامه هفتم نیز با تداوم روند برنامه‌های پیشین دارای ضعف جدی در خصوص ضمانت اجرایی قوانین در حوزه محیط زیست است.

۵. اظهار نظر کارشناسی درباره احکام محیط زیست در لایحه برنامه هفتم توسعه

همان‌گونه که پیش از این اشاره شد فصل مستقلی در لایحه پیشنهادی برنامه ششم توسعه برای حوزه محیط زیست در نظر گرفته نشده است. مطابق بررسی انجام شده ۱۵ ماده مرتبط با موضوع محیط زیست در این لایحه به صورت پراکنده در فصول مختلف وجود دارد. در جدول ۲ نتیجه بررسی کارشناسی ماده‌های مرتبط با محیط زیست در لایحه برنامه هفتم توسعه کشور به همراه بررسی سوابق قانونی هر یک از بندهای پیشنهادی انجام شده و اصلاحات پیشنهادی در خصوص هر یک از ماده‌ها و توضیحات مورد نیاز ارائه شده است.

جدول ۲. اظهار نظر کارشناسی درباره احکام لایحه هفتم توسعه در حوزه محیط زیست

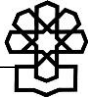
ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۱	۲۲	الف) کلیه طرح (پروژه) های بزرگ جدید و طرح‌های توسعه‌ای بزرگ که توسط دستگاه‌های اجرایی، بخش‌های خصوصی، تعاونی و نهادهای عمومی غیردولتی در پهنه سرزمین از جمله مناطق آزاد تجاری، صنعتی و ویژه اقتصادی اجرایی می‌شود، باید قبل از اجرا براساس شاخص‌ها، ضوابط و معیارهای محیط زیستی که به تصویب شورای عالی حفاظت محیط زیست می‌رسد، توسط مشاوران ذی‌صلاح مورد ارزیابی اثرات محیط زیستی قرار گرفته و در صورت تأیید مشاور حداکثر ظرف مدت ۳ ماه توسط سازمان حفاظت محیط زیست تعیین تکلیف شود. عدم تعیین تکلیف ظرف مدت مقرر به منزله تأیید است. آیین‌نامه اجرایی این حکم شامل شاخص‌ها، ضوابط و معیارهای			*	<p>۱- مسئولیت اجرای ارزیابی اثرات زیست‌محیطی از دولت به مشاوران ذی‌صلاح تفویض شده است. مشاور به دلیل دریافت مستقیم از کارفرما، دارای تضاد منافع است. مشاور، صرفاً شأن پیش‌بینی اثرات طرح و تدوین برنامه کاهش اثرات را دارد.</p> <p>۲- مادامی که آیین‌نامه در هیئت وزیران تصویب می‌شود، نیازی به ورود شورای عالی حفاظت محیط زیست به این ماده نیست. جلسات شورای عالی نیز با تأخیر برگزار می‌شود و مانند هیئت وزیران، شامل گروه‌های مختلف ذی‌نفعان نیست.</p> <p>۳- به دلیل عدم تعیین تکلیف و مجازات در صورت عدم اجرای حکم، این ماده ضمانت اجرایی طبیعتاً کارایی لازم را نخواهد داشت.</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست موظف است آیین‌نامه مربوط به ارزیابی اثرات زیست‌محیطی (EIA) را ظرف مدت ۶ ماه تدوین کرده و به تصویب هیئت وزیران برساند. کلیه دستگاه‌های اجرایی و بخش‌های خصوصی و تعاونی، نهادهای عمومی غیردولتی در پهنه سرزمینی از جمله مناطق آزاد تجاری و صنعتی موظف به رعایت آیین‌نامه مذکور هستند؛ عدم اجرای این امر و رعایت نکردن نتیجه ارزیابی‌ها توسط مجریان طرح‌ها و پروژه‌ها تخلف محسوب شده و مشمول ماده (۶۹۰) قانون مجازات اسلامی خواهد شد. سازمان حفاظت محیط زیست موظف است به استعلام‌های مربوط به طرح‌های عمرانی دولتی و طرح‌های اقتصادی سرمایه‌گذار آن حداکثر ظرف مدت</p>	

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
		محیط زیستی، ظرف مدت ۳ ماه پس از ابلاغ برنامه به پیشنهاد سازمان حفاظت محیط زیست تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.						<u>۲ ماه در قالب موافقت، موافقت مشروط و مخالفت پاسخ دهد.</u>
۲	۲۲	ب) دستگاه‌های اجرایی مکلفند طرح‌های کلان توسعه‌ای خود را مورد ارزیابی راهبردی محیط زیستی قرار داده و گزارش آن را برای تأیید به سازمان محیط زیست ارسال کنند. آیین‌نامه اجرایی این موضوع، ظرف مدت ۴ ماه پس از ابلاغ برنامه، توسط سازمان حفاظت محیط زیست تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.	*			- بند «الف» ماده (۳۸) قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۱. با توجه به عدم وجود پیش نیازهای اجرای این ماده در کشور و همچنین منابع انسانی خبره و مجرب در این حوزه، قرار دادن این بند در برنامه هفتم توسعه تا حدودی غیرواقع‌بینانه ولی ضروری به نظر می‌رسد. همچنین ارزیابی راهبردی محیط زیست یک مفهوم تعریف شده درون‌سازمانی و بخشی است و ملزم کردن سازمان‌ها به دریافت تأییدیه یا اخذ مجوز برای آن امری متداول نیست. ۲. در کشورهای هم‌جوار نظیر ترکیه، عربستان سعودی و حتی ژاپن نیز سنگ بنای ارزیابی‌های پروژه‌ها براساس معیارهای زیست‌محیطی، همچنان بر پایه EIA است، اما اجرایی شدن ارزیابی راهبردی در کشور امری ضروری است.	

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۳	۲۲	پ) سازمان حفاظت محیط زیست مجاز است از طریق آزمایشگاه‌های معتمد و همکار، بر میزان آلاینده‌گی و ارزیابی خوداظهاری واحدهای آلاینده و واسنجی (کالیبراسیون) تجهیزات پایش آلاینده‌های منابع زیستی نظارت و کنترل کند. پرداخت تعرفه خدمات برعهده واحدهای مشمول است. آیین‌نامه اجرایی این بند شامل شاخص‌ها، ضوابط و معیارهای محیط زیستی و تعیین تعرفه‌های ارائه خدمات به واحدهای مشمول، ظرف مدت ۳ ماه اول پس از ابلاغ این برنامه به پیشنهاد سازمان حفاظت محیط زیست تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.			*	- ماده (۶۱) قانون برنامه چهارم توسعه کشور - بند «ب» ماده (۱۹۲) قانون برنامه پنجم توسعه کشور	نکته حائز اهمیت در متن این بند از پیش‌نویس لایحه این است که سازمان محیط زیست آزمایشگاه همکار نداشته و آزمایشگاه موضوع این بند شامل آزمایشگاه‌های معتمد محیط زیست و همچنین آزمایشگاه‌های تابع محیط زیست هستند، که نیاز است در متن بند حاضر، مدنظر قرار گیرد. با توجه به آنکه تعداد زیادی از آزمایشگاه‌های بزرگ کشور دارای مجوز سازمان حفاظت محیط زیست نیستند، اضافه شدن الزام به اخذ استاندارد ایزو ۱۷۰۲۵ یا تأییدیه از سایر دستگاه‌های کشور برای آزمایشگاه‌های موضوع بند حاضر ضروری به نظر می‌رسد.	سازمان حفاظت محیط زیست مجاز است از طریق آزمایشگاه‌های تابعه و معتمد (دارای ایزو ۱۷۰۲۵ یا تأییدیه از سایر دستگاه‌های کشوری)، بر میزان آلاینده‌گی و ارزیابی خوداظهاری واحدهای آلاینده و واسنجی (کالیبراسیون) تجهیزات پایش مورد استفاده برای پارامترهای شاخص آلودگی در واحدهای آلوده‌کننده و منابع زیستی نظارت و کنترل کند. پرداخت تعرفه خدمات مذکور برعهده واحدهای مشمول است. آیین‌نامه اجرایی این بند شامل واحدهای مشمول، شاخص‌ها، ضوابط و معیارهای محیط زیستی و تعیین تعرفه‌های ارائه خدمات به واحدهای مشمول، ظرف مدت ۶ ماه پس از ابلاغ این برنامه به پیشنهاد سازمان حفاظت محیط زیست تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

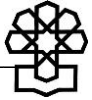
ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۴	۳۶	<p>سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور مکلف به حفظ و احیا جنگل‌ها در چارچوب طرح‌های جنگل‌داری نوین است. هرگونه بهره‌برداری چوبی از جنگل‌ها ممنوع است.</p> <p>الف) برداشت درختان ریشه‌کن، شکسته و افتاده تجمعی ناشی از بروز عوامل طبیعی خطرناک (طوفان و سیل، برف سنگین، لغزش و رانش وسیع) و آفت‌زده غیرقابل احیا جنگل‌ها (خارج از مدیریت شهرداری‌ها) و همچنین درختان خطرناک در حاشیه جاده‌های جنگلی و پارک‌های جنگلی صرفاً توسط سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور با تأیید رئیس سازمان انجام خواهد گرفت.</p> <p>ب) از طریق فراخوان و تعیین برنده با انعقاد قراردادهای دوره‌ای و مدت‌دار اقتصادی (بدون انتقال مالکیت) طرح‌های زراعت چوب را در اراضی مناسب و عرصه‌های جنگلی</p>			*	<p>- بند «ف» ماده (۳۸) قانون برنامه ششم توسعه</p>	<p>در متن ماده (۳۶) صرفاً به حفظ و احیا جنگل‌ها اشاره شده است. اما با توجه به کاهش سالیانه وسعت جنگل‌ها در کشور و یا از بین رفتن برخی گونه‌های نخبه در جنگل‌های کشور، علاوه بر حفظ و احیا جنگل‌ها، نیازمند توسعه (Forestation) و یا غنی‌سازی جنگل‌ها (Enrichment) نیز هستیم.</p> <p>براساس ماده (۳۸) قانون برنامه ششم توسعه تبصره «۱» بند «ف، ۲-»، بهره‌برداری از درختان ریشه‌کن، شکسته، افتاده، خشک سرپا و آفت‌زده صرفاً براساس طرح جایگزین و با مجوز سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور خواهد بود.</p> <p>تبصره «۲» - دولت مکلف است با اختصاص ردیف اعتباری مستقلی نسبت به پیش‌بینی اعتبارات و امکانات در بودجه‌های سنواتی جهت ارتقا پوشش کامل و مؤثر حفاظت از جنگل‌های کشور، مهار عوامل ناپایداری، جلوگیری از تغییر کاربری، تجاوز و تصرف، مبارزه با قاچاق چوب، استقرار مدیریت پایدار جنگل و اجرای تعهدات اقدام کند.</p>	<p>سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور مکلف به حفظ و احیا جنگل‌ها در چارچوب طرح‌های جنگل‌داری نوین است. هرگونه بهره‌برداری چوبی از جنگل‌ها ممنوع است.</p> <p>تبصره «۱» - بهره‌برداری از درختان ریشه‌کن، شکسته، افتاده، خشک سرپا و آفت‌زده صرفاً براساس طرح جایگزین و با مجوز سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور خواهد بود.</p> <p>تبصره «۲» - دولت مکلف است با اختصاص ردیف اعتباری مستقلی نسبت به پیش‌بینی اعتبارات و امکانات در بودجه‌های سنواتی جهت ارتقا پوشش کامل و مؤثر حفاظت از جنگل‌های کشور، مهار عوامل ناپایداری، جلوگیری از تغییر کاربری، تجاوز و تصرف، مبارزه با قاچاق چوب، استقرار مدیریت پایدار جنگل و اجرای تعهدات اقدام کند.</p>

پیشنهاد اصلاحی	اظهار نظر مختصر کارشناسی	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	موافق به شرط اصلاح	مخالف	موافق	متن لایحه	شماره ماده	ردیف
	<p>توسعه تاکنون طرح مدیریت جایگزین تصویب نشده و این مهم، مصداق ترک فعل بوده و لازم به پیگیری است.</p> <p>در بند «الف»، با وجود عدم تصویب طرح جایگزین طی برنامه ششم، برداشت درختان ریشه‌کن، شکسته و افتاده تجمعی ناشی از بروز عوامل طبیعی خطر ساز (طوفان و سیل؛ لغزش و رانش وسیع) و آفت‌زده غیر قابل احیا جنگل‌ها را <u>صرفاً منوط به تأیید رئیس سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور</u> کرده است و <u>شاخص و مدت زمان مشخصی برای تدوین طرح جایگزین</u> برای این مهم تعیین نشده است.</p> <p>طرح جلوگیری از بهره‌برداری از جنگل‌ها که از آن به‌عنوان <u>طرح تنفس جنگل</u> نام برده می‌شود، در</p>					<p>فاقد پوشش و مخروطه (در مقیاس اقتصادی) و همچنین بهره‌برداری از درخت‌کاری‌ها و جنگل‌های دست‌کاشت سنواتی با هدف زراعت چوب براساس طرح مصوب را از طریق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی اجرا کند.</p>		

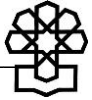
ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهارنظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
							برنامه ششم تصویب شد. توصیه می‌شود با توجه به اثرات مفید این طرح بر احیای جنگل‌ها و بهبود وضعیت حیات وحش جنگل، این حکم بند «ف» از ماده (۳۸) قانون برنامه ششم توسعه، به برنامه هفتم نیز تفویض شود.	
۵	۳۸	پ) وزارت نیرو مکلف است تا پایان سال اول برنامه، سازوکارهای اجرایی لازم را برای مدیریت یکپارچه تالابها و دریاچه‌های کشور با تأکید بر وظایف و اختیارات وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و سازمان حفاظت محیط زیست و با جلب مشارکت بهره‌برداران در دشت‌های پیرامون تالابها و دریاچه‌ها ایجاد کند.			*	- بند «ب» ماده (۳۸) قانون برنامه ششم توسعه - ماده (۲۵) قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶ - قانون حفاظت، احیا و مدیریت تالاب‌های کشور مصوب ۱۳۹۶ - آیین‌نامه جلوگیری از تخریب و آلودگی غیرقابل جبران تالابها	این ماده از لایحه یک عقب‌گرد به برنامه چهارم و پنجم توسعه است. درحالی‌که احکام مربوط به مدیریت و احیای تالاب دارای سیر تحولی صعودی در برنامه‌های چهارم تا ششم بود، به یکباره در لایحه برنامه هفتم بازگشت به گذشته اتفاق افتاده است. از طرف دیگر این بند الزام قانونی روشن و تکلیفی برای سال‌های دوم تا پنجم برنامه ندارد. همچنین بخش قابل توجهی از تالاب‌های کشور در سالیان اخیر دارای برنامه مدیریت زیست‌بوم شده‌اند.	<u>ستاد ملی هماهنگی و مدیریت تالاب‌های کشور مکلف است در طول اجرای برنامه با برنامه‌ریزی و پیگیری انجام مدیریت یکپارچه زیست‌بوم‌های تالابی با هدف حفاظت و احیای تالابها نسبت به افزایش ۱۰ درصدی مساحت تالاب‌های کشور با اولویت تالاب‌های بحرانی و در معرض تبدیل به کانون‌های ریزگرد اقدام کند. به‌عنوان ضمانت اجرایی، این ستاد مکلف است بر تعیین، تخصیص و تأمین حقاب‌ه زیست‌محیطی تالابها نظارت کرده و گزارش پیشرفت و اقدامات خود</u>

پیشنهاد اصلاحی	اظهار نظر مختصر کارشناسی	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	موافق به شرط اصلاح	مخالف	موافق	متن لایحه	شماره ماده	ردیف
<p>را سالیانه به مجلس شورای اسلامی (کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست) ارسال کند.</p>	<p>منظر اقتصادی، کشاورزی، زیست‌بومی، تنوع زیستی و گردشگری و وجود مراتع و اراضی زراعی مطلوب در اطراف آنها و وجود چالش‌های جدی در تخصیص منابع آب در این مناطق و به‌طور کلی، پیچیدگی و شکنندگی زیست‌بوم طبیعی این مناطق، دولت مکلف است در سال اول برنامه، با ساماندهی مجدد سازمان‌های موجود در بخش‌های آب، کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری، نسبت به اعمال مدیریت یکپارچه با مشارکت بهره‌برداران در دشت‌های اطراف این تالابها اقدام کند. تبصره آیین‌نامه اجرایی این ماده به پیشنهاد مشترک معاونت و سازمان حفاظت محیط زیست و وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، کشور، نفت، نیرو و صنایع و معادن به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.</p>							
<p>- پیشنهاد می‌شود این ماده حذف شود</p>	<p>این ماده در تعارض با ماده (۲۷) قانون مالیات بر ارزش افزوده است و مصداق جریمه‌های متعدد برای یک</p>			*		<p>رهاسازی آب آلوده و آلوده کردن منابع آب سطحی و زیرزمینی ممنوع است. شهرداری‌ها، دهیاری‌ها از</p>	۴۱	۶

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
		<p>طریق بخش خصوصی، شهرک‌های موضوع «قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن مصوب ۱۳۵۳»، شهرک‌های صنعتی و کشاورزی، مجتمع‌های تولیدی، صنعتی، نظامی و سایر واحدهایی که دارای آلایندگی عمده و بیش از حد مجاز هستند، با همکاری وزارت نیرو ملزم به جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب تولیدی خود هستند. در صورت عدم اقدام مشمولان این ماده، وزارت نیرو از طریق شرکت‌های تابعه ذیربط مکلف است، هزینه کاهش آلایندگی و جریمه آن را اخذ و برای اجرای طرح‌های پایش و حفاظت کیفی منابع آب و جمع‌آوری و تصفیه آب‌های آلوده صرف کند. وزارت نیرو ملزم به جمع‌آوری، تصفیه و رفع آلودگی‌های مزبور است. آیین‌نامه اجرایی این</p>					تخلف است بنابراین باید حذف شود	

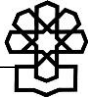
ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
		ماده مشتمل بر سازوکارها و تعرفه هزینہ رفع آلودگی و جریمه‌های آن، ظرف مدت ۶ ماه پس از ابلاغ برنامه، به پیشنهاد وزارت نیرو و با همکاری وزارتخانه‌های صنعت، معدن و تجارت، کشور، جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.						
۷	۴۵	دولت مکلف است در راستای افزایش کیفیت فرآورده‌های نفتی و تطابق آن با استانداردها و الزامات قانونی داخلی و بین‌المللی، سازوکارهای مورد نیاز برای ارتقای کیفی فرآورده‌های تولیدی و کاهش فرآورده‌های سنگین را به‌نحوی تدوین کند که تا سال پایان برنامه، ترکیب و کیفیت فرآورده‌های نفتی تولید شده توسط شرکت‌های پالایش نفت از استانداردهای لازم برخوردار باشد. آیین‌نامه اجرایی این ماده توسط وزارت نفت و با همکاری		*		ماده ۱۳ قانون هوای پاک	ارتقای کیفیت فرآورده‌های نفتی طی برنامه توسعه نیازمند تعیین اهداف کمی سالیانه و جدول زمان‌بندی است.	وزارت نفت مکلف است در راستای افزایش کیفیت فرآورده‌های نفتی و تطابق آن با استانداردها و الزامات قانونی داخلی و بین‌المللی، سازوکارهای مورد نیاز برای ارتقای کیفی فرآورده‌های تولیدی و کاهش فرآورده‌های سنگین را به‌نحوی تدوین کند که تا سال پایان برنامه، ترکیب و کیفیت فرآورده‌های نفتی تولید شده توسط شرکت‌های پالایش نفت از استانداردهای لازم برخوردار باشد. آیین‌نامه اجرایی این ماده را شامل

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهارنظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
		سازمان حفاظت محیط زیست ظرف مدت ۳ ماه پس از ابلاغ برنامه تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.						<u>جدول زمان‌بندی و تعیین اهداف کمی سالیانه، توسط وزارت نفت و با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست ظرف مدت ۳ ماه پس از ابلاغ برنامه تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.</u>
۸	۴۶	به‌منظور مدیریت مصرف و کاهش شدت مصرف انرژی اقدامات زیر انجام می‌گیرد: الف) وزارتخانه‌های نفت، نیرو، صنعت، معدن و تجارت و کشور مکلفند به‌منظور رفع ناترازی‌های انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر در تأمین برق کشور، در قالب ماده (۱۲) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقا نظام مالی کشور، نسبت به اتخاذ تمهیدات لازم جهت توسعه احداث نیروگاه‌های تجدیدپذیر، زیست‌توده و بادی؛ نیروگاه‌های خودتأمین در بخش‌های صنایع کوچک و متوسط، کشاورزی، تجاری، عمومی، اداری و خانگی؛ برقی‌سازی خودروها با اولویت اتوبوس‌های شهری، تاکسی‌ها، موتورسیکلت‌ها و تأمین	*			در این برنامه به منابع نیروگاه‌های تجدیدپذیر نظیر خورشیدی، بادی و زمین گرمایی اشاره شده است، اما جای <u>نیروگاه‌های زیست‌توده</u> در تأمین انرژی از نیروگاه‌های تجدیدپذیر خالی است. این دسته از نیروگاه‌ها می‌توانند علاوه بر تأمین انرژی‌های تجدیدپذیر، <u>گره‌گشای معضل مدیریت پسماند</u> در کشور نیز باشند. به‌نظر می‌رسد در صورتی که بند حاضر بر پایه آسیب‌شناسی عدم تحقق اهداف مندرج در ماده (۱۹) قانون هوای پاک و همچنین ماده (۱۲) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقا نظام مالی کشور تدوین نشود،	الف) وزارتخانه‌های نفت، نیرو، صنعت، معدن و تجارت و کشور مکلفند به‌منظور رفع ناترازی‌های انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر در تأمین برق کشور، در قالب ماده (۱۲) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقا نظام مالی کشور، نسبت به اتخاذ تمهیدات لازم جهت توسعه احداث نیروگاه‌های خورشیدی، زیست‌توده و بادی؛ نیروگاه‌های خودتأمین در بخش‌های صنایع کوچک و متوسط، کشاورزی، تجاری، عمومی، اداری و خانگی؛ برقی‌سازی خودروها با اولویت اتوبوس‌های شهری، تاکسی‌ها، موتورسیکلت‌ها و تأمین	

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
		خودروها با اولویت اتوبوس‌های شهری، تاکسی‌ها، موتورسیکلت‌ها و تأمین سرمایه‌های و گرمایش ساختمان‌ها در استان‌های ساحلی جنوب کشور با استفاده از پمپ‌های حرارتی زمین‌گرمایی اقدام کنند.					کارایی لازم را نخواهد داشت.	سرمایش و گرمایش ساختمان‌ها در استان‌های ساحلی جنوب کشور با استفاده از پمپ‌های حرارتی زمین‌گرمایی اقدام کنند.
۹	۴۶	پ) وزارتخانه‌های نفت و نیرو از طریق شرکت‌های تابعه ذی‌ربط مکلفند نسبت به صدور گواهی حامل انرژی صرفه‌جویی شده زمان اوج و غیراوج مصرف (برق / گاز طبیعی) در طرح‌های بهینه‌سازی مصرف انرژی، به نفع سرمایه‌گذار عامل صرفه‌جویی متناسب با اهداف بهینه‌سازی مصرف انرژی این برنامه، مطابق سازوکار بازار بهینه‌سازی انرژی و محیط زیست در بورس انرژی اقدام کنند. گواهی‌های صرفه‌جویی در زمان اوج مصرف در اولویت آخر برنامه‌های مدیریت بار و مدیریت تقاضای گاز وزارت نیرو و	*				این ماده لایحه مورد تأیید است.	

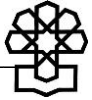
ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهارنظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
		وزارت نفت هستند. حسب نوع گواهی، بالاترین مقام شرکت‌های تابعه وزارتخانه‌های نفت و نیرو (ناشر گواهی) مکلفند نسبت به ارائه تضمین تحویل حامل صرفه‌جویی شده به خریداران طبق مقررات بورس اقدام کنند. ناشر مکلف است تضامین مورد قبول سازمان بورس و اوراق بهادار را ارائه کند. سازوکار ارائه تضامین و نحوه انتشار این گواهی‌ها حداکثر ظرف مدت ۳ ماه پس از ابلاغ برنامه به پیشنهاد سازمان و با همکاری وزارتخانه‌های نفت، نیرو و امور اقتصادی و دارایی به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.						
۱۰	۴۸	پ) احداث و توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر (خورشیدی و بادی) توسط بهره‌برداران معادن در داخل محدوده‌های معدنی یا جوار آن به میزان بیست درصد (۲۰٪) سرمایه‌گذاری در نیروگاه (به تأیید وزارت نیرو) مشمول معافیت موضوع			*	استفاده از محدوده‌های معدنی و یا جوار آنها، به دلایل فنی و اجرایی، محدودیت زمین، نیروی انسانی و ... باعث عدم اجرایی شدن احداث و توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر (خورشیدی و بادی) موضوع این ماده خواهد شد.	پ) احداث و توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر (خورشیدی، زیست توده و بادی) توسط بهره‌برداران معادن به میزان بیست درصد (۲۰٪) سرمایه‌گذاری در نیروگاه (به تأیید وزارت نیرو) مشمول معافیت موضوع تبصره «۵» ماده (۱۴)	

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
		تبصره «۵» ماده (۱۲) قانون اصلاح قانون معادن (مصوب ۱۳۹۰) در دوره اجرا می‌شوند.					تبصره «۵» ماده (۱۲) قانون اصلاح معادن: تبصره «۵» دبیرخانه شورای عالی معادن در محل وزارت صنعت، معدن و تجارت تشکیل می‌شود. به نظر می‌رسد منظور تبصره «۵» ماده (۱۴) قانون اصلاح معادن مدنظر این ماده از لایحه باشد.	قانون اصلاح قانون معادن (مصوب ۱۳۹۰) در دوره اجرا می‌شوند.
۱۱	۵۶	در اجرای بندهای «۱۰ و ۱۱» سیاست‌های کلی برنامه و به منظور تحقق اهداف کمی زیر مطابق با احکام این فصل، اقدام می‌شود. رسیدن حجم صید محصولات شیلاتی به ۲/۶ میلیون تن در سال	*			هم‌اکنون تمامی ذخایر شیلاتی آب‌های دریایی کشور بیش از حد مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند و به همین دلیل میزان آنها در سال‌های گذشته مرتباً در حال کاهش بوده است. بنابراین تعیین سقف کمی برداشت به این منظور صحیح نبوده و منجر به افزایش فشار بیش از حد به این ذخایر و نابودی منابع دریا و بیکار شدن هزاران صیادی خواهد شد که از این منبع گذران معاش می‌کنند. بنابراین امر افزایش بهره‌برداری صرفاً باید منوط به ذخایر شود که کمتر مورد بهره‌برداری قرار	- در اجرای بندهای «۱۰ و ۱۱» سیاست‌های کلی برنامه و به منظور تحقق اهداف کمی زیر مطابق با احکام این فصل، اقدام می‌شود. تعیین میزان سقف مجاز برداشت پایدار (MSY) برای هر ذخیره شیلاتی و تنظیم صید بر این مبنا با نظر مؤسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور	

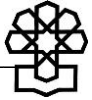
ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
							<p>گرفته‌اند.</p> <p>به علاوه، برخی از گونه‌های دریایی در اثر صید بی‌رویه در معرض نابودی قرار گرفته‌اند. در گزارشی با عنوان « ضرورت حفاظت از کوسه‌ماهیان خلیج فارس و دریای عمان» که در تاریخ ۹ اردیبهشت‌ماه سال جاری در مرکز به چاپ رسیده است مشخص شد که با وجود صید ۱/۳ میلیون تن محصولات شیلاتی در حال حاضر، ۴ گونه از کوسه‌ماهیان خلیج فارس و دریای عمان به‌صورت بحرانی در معرض انقراض قرار گرفته‌اند؛ همچنین ۱۳ گونه نیز در فهرست قرمز گونه‌های در معرض خطر قرار گرفته‌اند. بر این اساس افزایش ۱۰۰ درصدی حجم صید محصولات شیلاتی تا پایان برنامه بدون در نظر گرفتن ذخایر شیلاتی دریایی می‌تواند صدمات جبران‌ناپذیر را متوجه محیط زیست دریایی کشور کند [۴].</p>	

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
							هدف‌گذاری این ماده در صورت عدم رعایت ملاحظات زیست‌محیطی با بند «ت» ماده (۶۰) این لایحه در خصوص حفاظت از تنوع زیستی در تضاد است.	
۱۲	۶۰	به‌منظور هدایت جمعیت و فعالیت‌های آبربر و صادرات را به قلمروهای مستعد جنوب کشور در چارچوب اسناد آمایش سرزمین و اسناد مدیریت یکپارچه سواحل، اقدامات زیر انجام می‌شود: (ت) سازمان حفاظت محیط زیست مکلف است با همکاری مراکز تحقیقاتی و دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط نسبت به حفاظت از تنوع زیستی، احیا و بازسازی زیستگاه‌های حساس اقدام کند.			*	- بند «ط» ماده (۳۸) برنامه ششم توسعه	ذکر نام مناطق مستعد جنوب کشور در ابتدا این ماده، شمولیت بند «ت» در کل کشور را زیر سؤال برده است. بنابراین پیشنهاد می‌شود حفاظت از تنوع زیستی، احیا و بازسازی زیستگاه‌های حساس در کل کشور در دستور کار برنامه هفتم قرار گیرد.	<u>سازمان حفاظت محیط زیست</u> <u>موظف است ظرف یک سال نسبت به تهیه و تدوین برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط زیست و گونه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات وحش کشور با رویکرد بهره‌گیری از ظرفیت‌های داوطلبانه و مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی با اولویت جوامع محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد و تصویب آن در شورای عالی حفاظت محیط زیست اقدام کند.</u> از سال دوم برنامه، سازمان حفاظت محیط زیست موظف به عمل براساس برنامه فوق است.

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۱۳	۶۳	به منظور افزایش صید محصولات شیلاتی کشور و ارتقا نقش و جایگاه پروتئین دریایی در سبد غذایی خانوارها، اقدامات زیر انجام می شود: الف) سازمان حفاظت محیط زیست مکلف است با همکاری وزارتخانه های نفت، کشور و صنعت، معدن و تجارت، نسبت به کنترل دفع پسماندها و آلاینده های نفتی، صنعتی و شهری در محیط های دریایی اقدام کند.			*	- ماده (۲۹) آیین نامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها	بر اساس ماده (۲۹) آیین نامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها موظف به جلوگیری از انتقال پسماندها به منابع آبی شده است. با مقایسه مورد فوق و بند «الف» لایحه حاضر، می توان گفت، کنترل دفع به جای جلوگیری و همچنین ذکر محیط های دریایی به جای منابع آبی از شمولیت و همچنین شدت این ماده قانونی کاسته است.	الف) سازمان حفاظت محیط زیست مکلف است با همکاری وزارتخانه های نفت، کشور و صنعت، معدن و تجارت، نسبت به کنترل و <u>ممانعت</u> از دفع پسماندها و آلاینده های نفتی، صنعتی و شهری <u>به محیط های آبی</u> اقدام کند.
	۱۰۰	در اجرای بند «۲۱» سیاست های کلی برنامه و به منظور کنشگری فعال در دیپلماسی رسمی و عمومی، وزارت امور خارجه مکلف است: ب) کنشگری فعال در موضوعات مختلف بین المللی شامل مسائل مربوط به حوزه های حقوق بشر، خلع سلاح، محیط زیست، صیانت از برنامه صلح آمیز هسته ای کشور، لغو تحریم های ظالمانه، مدیریت بحران ها و مناقشات منطقه ای و			*		اگرچه در بند «د» این ماده وزات امور خارجه به کنشگری فعال در حوزه های مختلف از جمله محیط زیست موظف شده است، اما لازم است با توجه به چالش های مهم زیست محیطی منطقه ای کشور، اولویت قرار گرفتن همکاری منطقه ای حل و فصل بحران های زیست محیطی در برنامه مورد تأکید قرار گیرد. با توجه به ماده (۱۵) سیاست های ابلاغی مقام معظم رهبری در حوزه	در پیشنهاد های الحاقی (جدول ۳) ارائه شده است.

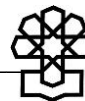
ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
		مقابله با خشونت‌گرایی، تروریسم، افراط‌گرایی و الهام‌بخشی انقلاب اسلامی به جامعه مستضعفین جهان					«محیط زیست» و همچنین ۱۳ کنوانسیون، ۱۰ پروتکل، ۷ کمیسیون و ۵۷ تفاهم‌نامه منطقه‌ای در حوزه محیط زیست ایجاب می‌کند تا <u>نسبت به محیط زیست در بخش دیپلماسی برنامه هفتم توجه بیشتری شود.</u>	
۱۴	۱۰۷	به‌منظور هوشمندسازی و تحقق دولت الکترونیک، وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی موظفند اقدامات زیر را انجام دهند: الف) مراکز داده اصلی و پشتیبان خود را به زیرساخت یکپارچه ابری دولت هوشمند انتقال دهند. آیین‌نامه اجرایی این بند مشتمل بر زمان‌بندی و شیوه انجام آن توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات با همکاری وزارت اطلاعات ظرف مدت ۳ ماه پس از ابلاغ برنامه تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.	*			به‌رغم گنجانده شدن فضای یکپارچه ابری و همچنین ارائه خدمات به‌صورت برخط، صحبتی از <u>حذف کاغذ در ثبت اطلاعات و مکاتبات اداری</u> در مؤسسات دولتی نشده است. حذف کاغذ باعث کنترل جنگل‌زدایی و قطع درختان خواهد شد.	به‌منظور هوشمندسازی و تحقق دولت الکترونیک، وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی موظفند اقدامات زیر را انجام دهند: الف) مراکز داده اصلی و پشتیبان خود را به زیرساخت یکپارچه ابری دولت هوشمند انتقال دهند. آیین‌نامه اجرایی این بند مشتمل بر زمان‌بندی و شیوه انجام آن توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات با همکاری وزارت اطلاعات ظرف مدت ۳ ماه پس از ابلاغ برنامه تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.	

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی	
		<p>اطلاعات موظف است تا پایان سال اول برنامه با اولویت استفاده از الگوی مشارکت عمومی - خصوصی نسبت به ایجاد، تقویت و استقرار زیرساخت یکپارچه ابری دولت هوشمند اقدام کند.</p> <p>ج) خدمات خود را تا پایان سال اول برنامه به صورت برخط و امن و حداقل سالانه بیست درصد (۲۰٪) از خدمات الکترونیکی خود را برای ۵۰ درصد (۵۰٪) جمعیت مشمول (بالای ۱۸ سال) و صد در صد (۱۰۰٪) اشخاص حقوقی از طریق «پنجره ملی خدمات دولت هوشمند» به صورت هوشمند و بدون مراجعه حضوری، دخالت عامل انسانی و نیاز به بارگذاری و اخذ مدارک و مستندات به صورت دستی ارائه کنند. آیین نامه اجرایی این بند مشتمل بر مصادیق خدمات و نحوه هوشمندسازی و بهینه سازی فرایندهای مربوطه ظرف مدت ۳ ماه</p>						<p>تبصره - وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات موظف است تا پایان سال اول برنامه با اولویت استفاده از الگوی مشارکت عمومی - خصوصی نسبت به ایجاد، تقویت و استقرار زیرساخت یکپارچه ابری دولت هوشمند اقدام کند.</p> <p>ج) خدمات خود را تا پایان سال اول برنامه به صورت برخط و امن و <u>با حذف کاغذ</u> و حداقل سالانه بیست درصد (۲۰٪) از خدمات الکترونیکی خود را برای ۵۰ درصد (۵۰٪) جمعیت مشمول (بالای ۱۸ سال) و صد در صد (۱۰۰٪) اشخاص حقوقی از طریق «پنجره ملی خدمات دولت هوشمند» به صورت هوشمند و بدون مراجعه حضوری، دخالت عامل انسانی و نیاز به بارگذاری و اخذ مدارک و مستندات به صورت دستی و <u>با حذف کاغذ</u> ارائه کنند. آیین نامه اجرایی این بند مشتمل بر مصادیق</p>	

ردیف	شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
		پس از ابلاغ این برنامه توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات با همکاری سازمان اداری و استخدامی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.						خدمات و نحوه هوشمندسازی و بهینه‌سازی فرایندهای مربوطه ظرف مدت ۳ ماه پس از ابلاغ این برنامه توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات با همکاری سازمان اداری و استخدامی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.
۱۵	۱۱۳	به‌منظور تسهیل رسیدگی به پرونده‌های قضایی و رفع اختلافات مردم، قوه قضائیه مکلف به انجام اقدامات زیر است: ب- تا پایان برنامه، پرونده‌های قضایی را الکترونیکی و جایگزین پرونده‌های کاغذی کند.	*				بهره‌گیری از پرونده‌های قضایی الکترونیکی به جای پرونده‌های کاغذی از جمله اقدامات بسیار مثبت در کاهش تولید پسماند و همچنین حفظ درختان در این برنامه است.	مورد تأیید است.

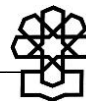
۶. پیشنهادهای الحاقی به لایحه برنامه هفتم توسعه

براساس چالش‌ها و مسائل محیط زیستی کشور ماده‌های ذیل جهت الحاق به برنامه هفتم توسعه کشور پیشنهاد می‌شود.

جدول ۳. پیشنهادهای الحاقی برنامه هفتم توسعه در حوزه محیط زیست

ردیف	محل الحاق	متن پیشنهاد	اظهار نظر مختصر کارشناسی	کمیسیون مربوطه جهت ثبت پیشنهاد
۱	سیاست خارجی	وزارت امور خارجه موظف است نهاد منطقه‌ای دیپلماسی آب و محیط زیست را به منظور مقابله با مسائلی نظیر پدیده گردوغبار و تأمین حقایق محیط زیستی و مقابله با آلودگی‌های منابع آب مرزی، تا پایان سال اول برنامه راه‌اندازی کند. نحوه همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط مطابق شیوه‌نامه‌ای است که ظرف مدت ۶ ماه توسط وزارت امور خارجه با همکاری وزارت نیرو و سازمان حفاظت محیط زیست تهیه خواهد شد.	طی سالیان اخیر طوفان‌های گردوغبار به‌ویژه در فصل گرم به معضل جدی محیط زیستی بسیاری از کلان‌شهرهای کشور تبدیل شده است. این درحالی است که منشأ بسیاری از طوفان‌های فوق خارج از مرزهای ایران بوده و مدیریت آنها نیازمند تعاملات مستمر با کشورهای همسایه و منطقه است. از طرفی تأمین حقایق آب‌های مرزی کشور نظیر رود هیرمند نیز یکی دیگر از مسائل مهمی است که دارای ابعاد اجتماعی و امنیتی گسترده است.	کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست
۲	انرژی و صنعت	برای مدیریت آلودگی‌ها دولت باید اقدامات ذیل را انجام دهد: - سازمان برنامه و بودجه با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست مکلف است هر ساله در لایحه بودجه پیشنهادی، فصلی را تحت عنوان کاهش آلودگی‌ها ذیل امور محیط زیست ایجاد کرده و بودجه تمامی طرح‌های کاهش آلودگی‌ها به تفکیک منابع آلاینده مختلف را به‌صورت متمرکز ذیل این فصل پیش‌بینی کند. - وزارت نفت مکلف است برای تأمین سوخت مصرفی کشور به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی کند که تا پایان سال اول برنامه تا شعاع دویست کیلومتری کلان‌شهرها هیچ نیروگاه یا صنایعی از سوخت نفت کوره یا سایر سوخت‌های غیراستاندارد استفاده نکنند.	آلودگی هوا را شاید بتوان مهم‌ترین معضل محیط زیستی در شهرهای کشور دانست که طی سالیان اخیر پیامدهای گسترده‌ای را نظیر خسارات سلامت شهروندان، کاهش کیفیت زندگی و تعطیلی مدارس، ادارات و کسب‌وکارها را به همراه داشته است. با توجه به نتایج گزارش‌های کمی‌سازی منتشر شده توسط وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی در طی سال‌های ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به‌ترتیب به‌طور میانگین ۱۳,۳۲۱، ۱۱,۰۹۳، ۱۰,۲۳۵، ۹,۹۰۵، ۱۱,۱۲۹ و ۲۰,۸۳۷ نفر مرگ کل (همه علل) به‌مواجهه طولانی‌مدت با ذرات معلق PM 2.5 در ۲۷ شهر کشور با جمعیت تقریبی ۳۵ میلیون نفر منتسب شده است. براساس همین گزارش، مرگ‌ومیر ناشی از همه علل منتسب	کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

ردیف	محل الحاق	متن پیشنهاد	اظهار نظر مختصر کارشناسی	کمیسیون مربوطه جهت ثبت پیشنهاد
		<p>- وزارت کشور با همکاری وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و سازمان اداری و استخدامی مکلف است فرایندهای اداری دستگاه‌های اجرایی را به‌گونه‌ای اصلاح کنند که سرانه سفرهای درون‌شهری با هدف انجام امور اداری تا پایان برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه حداقل ۳۰ درصد کاهش یابد.</p>	<p>به ذرات PM_{2.5} در کشور طی سال ۱۴۰۰ هزینه‌ای بالغ بر ۱۱/۳ میلیارد دلار را به کشور تحمیل کرده است. علاوه بر خسارات فوق، آلودگی هوا پیامدهای منفی دیگری را در بخش‌های مختلف کشور نظیر تعطیلی مدارس، ادارات و کسب‌وکارها، مهاجرت نخبگان، کاهش کیفیت زندگی و خسارت به مردم از منظر سلامت روحی و روانی را به همراه داشته است. در این راستا ضروری است در برنامه هفتم توسعه احکامی جهت حل معضل آلودگی هوای کلان‌شهرهای کشور اختصاص یابد.</p>	کمیسیون مربوطه جهت ثبت پیشنهاد
۳	اصلاح ساختار بودجه	<p>سازمان برنامه و بودجه مکلف است ظرف یک سال به‌منظور برآورد ارزش‌های اقتصادی منابع طبیعی و محیط زیستی نظیر جنگل، آب، خاک، تنوع زیستی و آلودگی‌های زیست‌محیطی، دستورالعمل‌های لازم را تدوین کند. ارزش‌ها و هزینه‌هایی که دستورالعمل آنها به تصویب رسیده، در تعیین جبران خسارت زیست‌محیطی در مراجع قضایی مورد محاسبه قرار خواهد گرفت.</p>	<p>با توجه به حجم گسترده و میزان خسارت محیط زیست رخ داده در کشور ضروری است جهت جبران خسارات محیط زیستی علاوه بر جرایم محیط زیستی، دستورالعمل ارزش‌گذاری اقتصادی منابع طبیعی و محیط زیستی نگاشته شود تا در مراجع قضایی مورد استناد قرار بگیرد.</p>	کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست
۴	سیاست خارجی	<p>تأمین اعتبارات ارزی و ریالی مورد نیاز جهت اجرای تعهدات بین‌المللی دولت جمهوری اسلامی ایران در حوزه محیط زیست در قالب بودجه‌های سنواتی. اجرای این بند منوط به رعایت اصول (۷۷) و (۱۲۵) قانون اساسی است.</p>	<p>نظر به اینکه کشور در ۱۳ کنوانسیون، ۱۰ پروتکل، ۷ کمیسیون و ۵۷ تفاهم‌نامه منطقه‌ای در حوزه محیط زیست عضویت دارد، ضروری است منابع اعتباری لازم جهت تحقق تعهدات مربوطه لحاظ شود.</p>	کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست
۵	اصلاح ساختار بودجه	<p>به‌منظور دستیابی به رتبه نخست منطقه از نقطه‌نظر شاخص عملکرد زیست‌محیطی تا پایان برنامه، سازمان حفاظت محیط زیست موظف است در راستای ارتقای ظرفیت نظارتی خود سامانه یکپارچه دیده‌بان محیط زیستی را ظرف ۶ ماه با همکاری دیوان محاسبات کل کشور و</p>	<p>در آخرین رتبه بندی کشورها براساس شاخص عملکرد زیست‌محیطی که در سال ۲۰۲۲ میلادی انجام شده است، جمهوری اسلامی ایران با قرارگیری در رتبه ۱۳۳ از میان ۱۸۰ کشور دنیا، در رتبه ۹ام منطقه خاورمیانه قرار گرفته است. بنابراین با تقویت جایگاه نظارتی</p>	کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

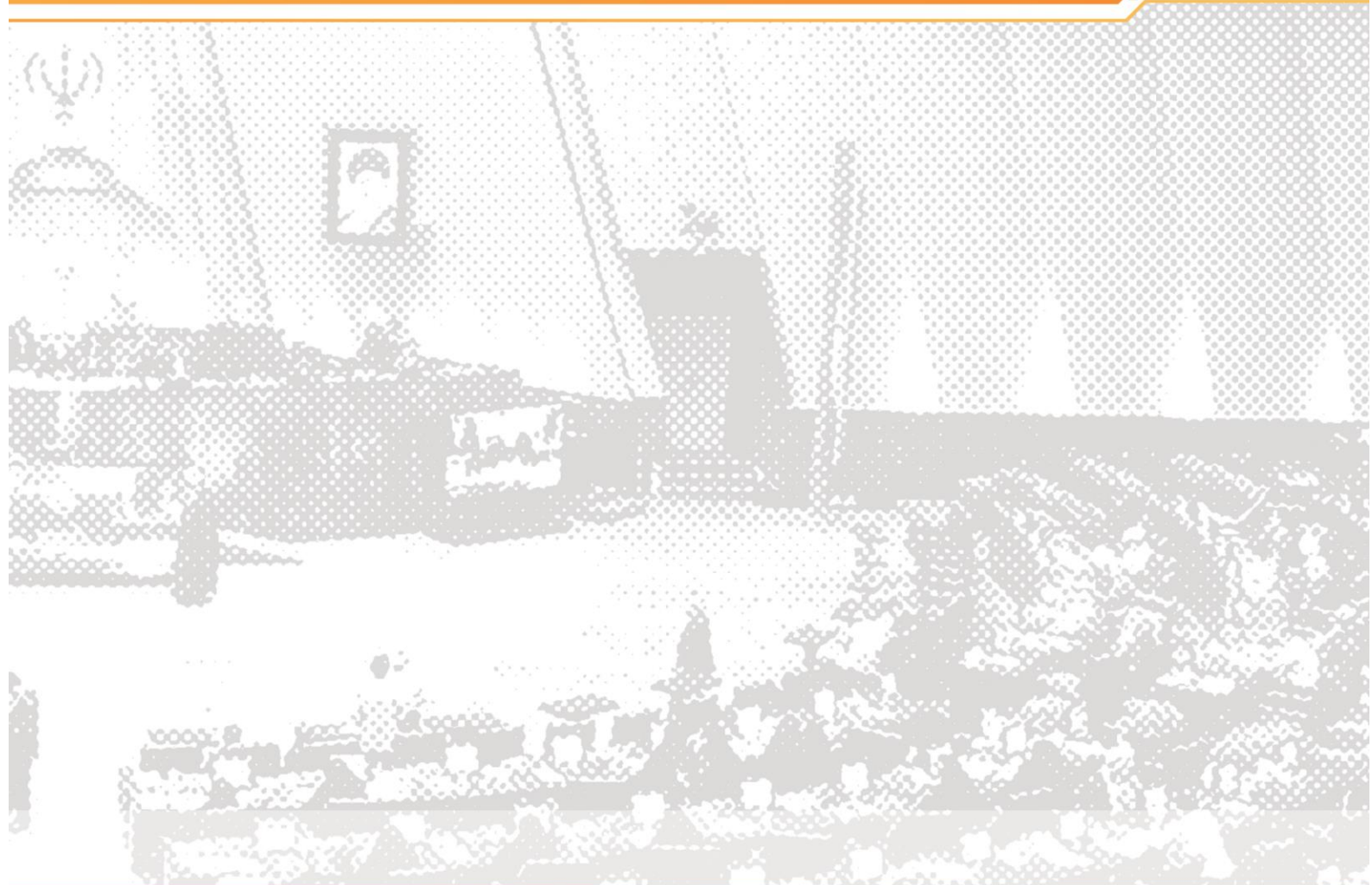
ردیف	محل الحاق	متن پیشنهاد	اظهار نظر مختصر کارشناسی	کمیسیون مربوطه جهت ثبت پیشنهاد
		سازمان بازرسی کل کشور راه‌اندازی کند. سازمان حفاظت محیط زیست موظف است شاخص‌های عملکردی شفاف و قابل سنجش را به تفکیک دستگاه‌های اجرایی در سامانه مشخص کند. کلیه دستگاه‌های اجرایی موظف به ارائه شاخص‌های عملکرد به‌طور سالیانه در سامانه مذکور هستند.	سازمان حفاظت محیط زیست و بازتعریف نقش دستگاه‌های ذی‌ربط می‌توان نسبت به بهبود ارتقای جایگاه کشور در طی برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه اقدام کرد.	

جمع‌بندی

وقوع نوسانات گسترده اقلیمی و توسعه نامتوازن در سطح کشور، سبب شده است که وضعیت محیط زیست کشور در موقعیت شکننده و ناپایداری قرار گیرد. کلان‌روندها در حوزه محیط زیست و تغییرات اقلیمی نیز بیانگر مخاطرات طبیعی است که از این رو سیاستگذار لازم است اهتمام و توجه خاصی در این رابطه معمول دارد. برنامه هفتم توسعه اگرچه تلاش داشته با الهام‌گیری از نتیجه عملکرد ۶ برنامه توسعه قبل از خود، نواقص را تکمیل و خط‌مشی کشور به‌سمت افق ۱۴۰۴ را ترسیم و تکمیل کند، در بخش محیط زیست دارای نقص و کم‌توجهی جدی است. حال آنکه مخاطرات زیست‌محیطی کشور روزانه در حال افزایش است. متأسفانه این لایحه پیشنهادی فاقد غالب نقاط قوت برنامه‌های توسعه قبلی در بخش محیط زیست و پیشرفت اندکی در طرح‌ریزی برای بهبود این بخش کلیدی دارد. تبعات این نوع نگرش، حتی در کوتاه‌مدت نیز خسارات جدی در پی خواهد داشت. بنابراین ضروری است حتماً بخش محیط زیست در لایحه فوق اصلاح و تقویت شود. در این راستا در گزارش حاضر سعی شده است احکام پیشنهادی مرتبط با محیط زیست مورد ارزیابی و اصلاح قرار گیرد و برخی بندهای پیشنهادی جهت تقویت احکام حوزه محیط زیست ارائه شود.

منابع و مأخذ

۱. سلیمانی، الهه (۱۴۰۰). «آسیب‌شناسی بخش محیط زیست به‌منظور دستیابی به محورهای برنامه هفتم توسعه»، مرکز پژوهش‌های مجلس.
۲. رضایی، مسعود و الهه سلیمانی (۱۴۰۱). «بررسی شاخص‌های ملی و بین‌المللی سنجش عملکرد محیط زیستی و تحلیل جایگاه ایران»، مرکز پژوهش‌های مجلس.
۳. رضایی، مسعود (۱۴۰۰). «تدوین راهبردهای برنامه هفتم توسعه (حوزه محیط زیست)»، مرکز پژوهش‌های مجلس.
۴. سلیمانی، الهه و میترا چراغی (۱۴۰۲). «ضرورت حفاظت از کوسه‌ماهیان خلیج فارس و دریای عمان»، مرکز پژوهش‌های مجلس.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir

